

KRALJIČINA LUDA

FILIPA GREGORI

Prevela
Aleksandra Čabraja

Laguna

Naslov originala

Philippa Gregory
THE QUEEN'S FOOL

Copyright © Philippa Gregory 2007

Za Antonija

Translation Copyright © 2008 za srpsko izdanje, LAGUNA

Leto 1548.

Uzbuđeno se kikoćući, devojčica je bežala po osunčanom vrtu od svog očuha, ali ne toliko brzo da je on ne bi mogao sustići. Njena maćeha je sedela u senici, okružena pupoljcima „rozamund“ ruža,* i posmatrala četrnaestogodišnju devojčicu i zgodnog muškarca kako se jure oko debelih stabala na mekom travnjaku, smešeći se, čvrsto rešena da u oboma vidi samo najbolje: kako u devojčici koju je odgajala, tako u i muškarcu kojeg je godinama obožavala.

On uhvati zanjihane devojčine skute i na tren je privuče sebi. „Globa!“, viknu on, primičući svoje tamnoputo lice njenim zagrejanim obrazima.

Oboje su znali kako izgleda ta globa. Hitro poput žive, ona mu iskliznu iz zagrljaja i uzmaknu do kićene fontane sa širokom okruglom ogradom. U vodi su lenjo plivali debeli šarani; Elizabetino zajapureno lice ogledalo se u vodi dok se naginjala ka njemu, zadirkujući ga.

„Ne možeš me uhvatiti!“

„Naravno da mogu.“

Sagnula se ka njemu, pokazujući mu obline malih grudi iznad četvrtastog izreza zelene haljine. Kad je osetila na sebi njegov pogled, obrazi joj još jače porumeneše. Posmatrao je, ushićen i uzbuđen, kako joj čak i vrat crveni.

„Mogu da te uhvatim kad god hoću“, reče on, misleći na onu trku koja se završava u krevetu.

---

* *Rosamund*, vrsta ruže koja je navodno dobila ime po poznatoj ljubavnici Henrija II. (Prim. prev.)

„Hajde onda!“, uzvratila ona, ne znajući tačno šta to priziva, ali svesna da želi da čuje bat njegovih stopala na travi iza sebe i oseti kako on pruža ruke da je uhvati; a iznad svega, da oseti njegove ruke oko svog struka dok je privlače ka zanosnim obrisima njegovog tela, hrapavi vez njegovog prsluka na svojim obrazima i čvrstinu njegovih butina uz svoje noge.

Ona tiho kriknu i potrča alejom tisovih stabala, kuda se vrt Čelsi spuštao do reke. Kraljica smešeći se diže pogled sa veza i ugleda voljenu pastorku kako trči između stabala, i svog zgodnog muža kako je u stopu prati. Potom se ponovo zanela ručnim radom, te nije primetila kako je on uhvatio Elizabetu, zavrteo je ukrug, prislonio uz crvenkastu, tanku koru tise, i šakom joj pritisnuo poluotvorena usta.

Elizabetine crne oči zablistale od uzbuđenja, ali se nije opirala. Kad je shvatio da neće vrisnuti, on joj skloni ruku s usta i nagnu svoju tamnokosu glavu.

Blago je olabavio stisak oko njenog struka i prešao rukom preko čvrsto zategnutog korseta do otvora haljine, gurnuvši prst u izrez da joj dotakne grudi. Bradavica joj beše nabrekla i tvrda. Kad joj ju je protrljao, ona tiho jeknu, a on se nasmeja predvidljivosti ženske žudnje, dubokim kikutom iz dna grla.

Elizabeta se privila uz njega, osećajući kako je butinom pritiska između nogu. Obuze je neodoljiva radoznalost. Žudela je da sazna šta bi se potom moglo dogoditi.

Kada se izmakao, kao da je oslobađa, ona ga zagrlila i ponovo privuče sebi. Osetila je, pre nego videla, zadovoljni osmeh Toma Simora zbog njenog prestupa, dok je spuštao usta ka njenima obliznuvši joj, spretno kao mačka, ivicu usana. Rastrzana tim neobičnim čuvstvom između gnušanja i žudnje, ona jezikom dodirnu njegov i zadržala od surove bliskosti strastvenog poljupca zrelog muškarca.

Odjednom je uplašeno ustuknula, ali on je prepoznao ritam plesa koji je ona tako nestašno započela, i koji će joj sada damarati u vena-ma. Uhvatio je ivicu suknje od brokata i dizao je sve dok joj, spretnim pokretom, nije zavukao ruku pod platnenu košulju, između butina. Nagonski je stiskala noge sve dok joj on, sa sračunatom nežnošću, ne okrznu nadlanicom skriveno mesto. Na blagi dodir zglobova njegovih prstiju ona se opusti; osetio je kako se gotovo topi pred njim. Da je nije tako čvrsto držao oko struka, pala bi, i u tom trenutku znao je da bi mogao imati kraljevsku kćer, princezu Elizabetu, uz drvo u kraljičinoj bašti. Devojčica je bila devica samo po imenu. U stvarnosti, bila je jedva išta bolja od bludnice.

Začuvši tihe korake na stazi, on se hitro okrete, spustivši skut Elizabetine haljine i gurajući je iza sebe da je skloni iz vida. Svako bi mogao prepoznati zanesenu žudnju na njenom licu; bila je opijena požudom. Uplašio se da bi to mogla biti kraljica, njegova žena, čiju je ljubav svakoga dana gazio zavodeći joj štićenicu ispred samog njenog nosa; kraljica, kojoj je bila poverena briga o nenoj pastorki, princezi; kraljica Katarina, koja je sedeći kraj samrtničke postelje Henrija VIII maštala o ovom čoveku.

Ali na stazi pred njim nije stajala kraljica. Bila je to obična devetogodišnja devojčica krupnih tamnih očiju i s belom španskom kapom pričvršćenom ispod brade. Nosila je dve knjige vezane knjižarskom vrpcom i posmatrala ga hladnim, radoznalim pogledom, kao da je već sve videla i razumela.

„Zdravo, dušo!“, uzviknu on s lažnom veselošću. „Prepala si me. Tako si se naglo pojavila da bih mogao pomisliti da si neka vila.“

Ona se namrštila slušajući njegov ishitreni, preglasni odgovor, a zatim reče, veoma polako, s jakim španskim naglaskom: „Oprostite mi, gospodine. Otac me je poslao da donesem ove knjige gospodinu Tomasu Simoru, a kazali su mi da ću vas naći u vrtu.“

Ona mu pruži paket knjiga, te Tom Simor bi prinuđen da joj priđe i uzme ga iz njenih ruku. „Ti si knjižareva kćerka“, reče on vedro. „Onog španskog knjižara.“

Ona potvrdno klimnu glavom, ne skidajući svoj tamni, ispitivački pogled s njegovog lica.

„U šta zuriš, dete?“, upita on, svestan da iza njega Elizabeta žurno namešta haljinu.

„Gledala sam u vas, gospodine, ali sam videla nešto grozno.“

„Šta?“, upita on. Na trenutak se uplašio da će reći kako je vide-la englesku princezu naslonjenu uz drvo kao običnu kurvu, s visoko zadignutom suknjom, i njega kako je dira ispod haljine.

„Iza vas sam ugledala gubilište“, reče neobično dete i potom se okrete i ode, kao da je obavila posao i da nema više šta da radi u tom sunčanom vrtu.

Tom Simor se okrete Elizabeti, koja je pokušavala da zagladi razbarušenu kosu, još uvek drhteći od žudnje. Odmah je pružila ruke ka njemu, tražeći još.

„Jesi li čula ovo?“

Elizabetine tamne oči stisle su se u tanke proreze. „Ne“, reče ona mazno. „Je li nešto rekla?“

„Samo to da je iza mene videla gubilište!“ Bio je potresen više nego što je želeo da pokaže. Pokušao je da se usiljeno nasmeje, ali začuo se samo glasni drhtaj straha.

Na pomen reči „gubilište“, Elizabeta se odjednom trgnu. „Zašto?“, brecnu se ona. „Zašto bi rekla tako nešto?“

„Bog zna“, odgovori on. „Glupava mala veštica. Verovatno je pomešala reči, strankinja je. Možda je htela da kaže presto! Verovatno je iza mene videla presto!“

Ali ni ova šala nije bila ništa uverljivija od njegovog smeha, jer su u Elizabetinoj mašti presto i gubilište uvek bili nerazdvojni. Ona u trenu preblede od straha.

„Ko je ona?“, upitala je, sikćući od nervoze. „Za koga radi?“

Okrenuo se da vidi gde je devojčica, ali aleja beše pusta. Na samom kraju video je svoju ženu kako polako ide ka njima, leđa izvijenih pod teretom velikog stomaka.

„Ni reči“, reče on brzo devojci kraj sebe. „Ni reči o ovome, mila. Ne želimo da uznemirimo tvoju maćehu.“

Nije ni morao da je upozorava. Na prvi nagoveštaj opasnosti devojka bi postala obazriva i zagladila haljinu, uvek svesna da mora odigrati svoju ulogu i preživeti. Uvek se mogao osloniti na Elizabetinu dvoличиnost. Mada joj je bilo tek četrnaest godina, uvežbavala je tu izveštačenost još od smrti svoje majke, vežbala je obmanu punih dvanaest godina. A bila je i kći lažova – dva lažova, pomisli on pakosno. Možda je osećala žudnju; ali je uvek više pažnje poklanjala opasnosti ili ambiciji nego požudi. On uze njenu hladnu ruku i povede je alejom ka svojoj supruzi, Katarini. Pokušao je da se vedro osmehne. „Konačno sam je uhvatio!“, doviknu on.

Osvrnulo se, ali deteta nigde nije bilo. „Baš smo se lepo istrčali!“, dodao je.

To dete sam bila ja, i tada sam prvi put videla princezu Elizabetu: usplahirenu od žudnje, zadihanu od požude, kako se poput mačke trlja o tuđeg muža. Ali to je bilo i prvi i poslednji put da sam videla Toma Simora. Godinu dana kasnije pogubljen je kao izdajnik, a Elizabeta je tri puta porekla da je među njima bilo ičega osim običnog poznanstva.

Zima 1552/53.

„Sećam se ovoga!“, uzbuđeno rekoh ocu stojeći uz ogradu barke što je plovila uz Temzu. „Oče! Sećam se ovoga! Sećam se ovih vrtova što se spuštaju do reke i onog dana kad si me poslao da odnesem neke knjige jednom plemiću, engleskom plemiću kojeg sam zatekla u vrtu s princezom.“

Uspeo je da mi se nasmeši, mada je bio umoran od dugog puta. „Zbilja, dete?“, upitao je tiho. „To je za nas bilo srećno leto. Rekla je...“ Začutao je. Nikada nismo izgovarali majčino ime, čak ni kad smo bili sami. U početku je to bilo iz opreznosti, da bismo se zaštitili od onih koji su ubili nju i koji bi ubili i nas, a sada smo bežali od bola, isto koliko i od inkvizicije; ali bol je uporan pratilac.

„Hoćemo li živeti ovde?“, upitah puna nade, posmatrajući predivne palate i travnjake kraj reke. Posle višegodišnjih putovanja, žudela sam za novim domom.

„Ne u takvoj raskoši“, reče on blago. „Moramo početi od nečeg manjeg, Hana, od obične radnjice. Moramo se ponovo skućiti. A kada se snađemo, moći ćeš da odbaciš dečaćku odeću, da se ponovo oblačiš kao devojčica, i da se udaš za mladog Danijela Karpentera.“

„A hoćemo li prestati da bežimo?“, upitah veoma tiho.

Otac je oklevao. Bežali smo od inkvizicije već tako dugo da gotovo nismo smeli ni da se nadamo da smo konačno pronašli bezbedno sklonište. Pobegli smo iste noći kad je moja majka pred crkvenim sudom optužena zbog toga što su otkrili da je Jevrejka – lažna hrišćanka, „marano“ – a kad su je prepustili građanskom sudu, koji ju je živu spalio na lomači, već smo bili daleko. Ostavili smo je kao

dvoje Juda Iskariotskih, očajnički čuvajući sopstvenu kožu, mada mi je otac kasnije uvek iznova, sa suzama u očima, govorio da je nika-ko ne bismo mogli spasti. Da smo ostali u Aragonu, došli bi i po nas i umesto nje, jedne, nastradali bismo sve troje. Kada bih se zaklela da bih radije umrla nego da živim bez nje, on mi je vrlo tiho i polako odgovarao da ću jednom shvatiti da je život nešto najdragoceni-je na svetu. Jednoga dana ću razumeti da bi ona rado dala svoj život da spase moj.

Najpre su nas, preko portugalske granice, prokrijumčarili banditi, koji su ocu uzeli i poslednji novčić ostavivši mu samo njegove rukopise i knjige, i to samo zato što nisu znali šta bi s njima. Potom smo nastavili brodom do Bordoa, na palubi, po buri, bez zaklona od kiše i talasa, kad sam mislila da ćemo se ili smrznuti ili utopiti. Stiskali smo najvrednije knjige uz sebe, kao bebe koje treba da zaštitimo i ugremo. Odatle smo produžili do Pariza, celim putem se pretvarajući da smo nešto što nismo: trgovac i njegov mladi šegrt, hodočasnici na putu do Šartra, putujući prodavci, plemić koji putuje iz zadovoljstva sa svojim pažom, učenjak i učenik što idu na veliki Pariski univerzitet; bilo šta, radije nego da priznamo da smo novi hrišćani, sumnjivi par kojima odeću još prožima dim autodafea,* a san teški košmari.

U Parizu smo se sreli s majčinim rođacima, koji su nas poslali svojoj rodbini u Amsterdam, odakle nas uputiše u London. Posavetovali su nas da pod engleskim nebom sakrijemo svoje poreklo i postanemo Londonci. Trebalo je da postanemo hrišćani-protestanti. Naviči ćemo se već. Moraćemo to da zavalimo.

Rođaci – narod čije se ime ne sme izgovoriti, narod osuđen da luta, prognan iz svih hrišćanskih zemalja, tajno je cvetao u Londonu, kao i u Parizu i Amsterdamu. Svi smo živeli kao hrišćani i poštovali crkvene zakone, postove i praznike. Mnogi od nas su, poput moje majke, iskreno prihvatili obe vere u tajnosti, poštovali sabbat skrivajući upaljenu sveću, spremali hranu i kuću obeležavajući sveti dan delovima upamćenih jevrejskih molitava, da bi već narednog dana čiste savesti otišli na misu. Majka me je istovremeno naučila Bibliji i svemu onome što je pamtila iz Tore, kao jednoj jedinstvenoj svetovnoj nauci. Upozorila me je da se naše porodične veze i vera moraju čuvati u tajnosti, dubokoj i opasnoj. Moramo biti oprezni i uzdati se u Boga, u crkve koje smo

* Port.: *auto-da-fé* – pogubljenje osuđenih jeretika, obično spaljivanjem, u vreme inkvizicije; u širem smislu lomača. (Prim. prev.)

tako bogato ukrasili, u svoje prijatelje: u opatice, sveštenike i učitelje koje smo tako dobro poznavali. Kad se pojavila inkvizicija, pohvatani smo kao pilići čije je šije trebalo zavrnuti, a ne preklati.

I drugi su bežali, kao i mi; i pojavljivali se, kao i mi, u ostalim velikim hrišćanskim gradovima kod svojih rođaka, tražeći zaštitu i pomoć od dalje rodbine ili odanih prijatelja. Nama su rođaci pomogli da stignemo do Londona s pismom preporuke za porodicu D'Izraeli, koja se u Londonu zvala Karpenter, ugovorili su moju veridbu sa sinom Karpenterovih, svojim novcem pomogli mome ocu da kupi štamparsku presu, i pronašli nam smeštaj iznad radnje u Ulici Flit.

Prvih meseci po našem dolasku počela sam da se snalazim u još jednom novom gradu, dok je moj otac otvorio štampariju, s nepokolebljivom odlučnošću da preživi i prehrani me. Njegova roba odmah je postala vrlo tražena, naročito kopije jevanđelja koje je doneo u pojasu, a sada preveo na engleski. Kupovao je knjige i rukopise što su nekad pripadali bibliotekama crkava i manastira koje je uništio Henri, otac mladog kralja Edvarda. Stari kralj, Henri, bacio je u vetar spise skupljane vekovima, i svaka radnja na svakom uglu imala je gomilu rukopisa koji su se mogli kupovati na meru. Bio je to pravi bibliofilski raj. Otac je svakoga dana odlazio i vraćao se s nečim retkim i vrednim što bi potom spremio i zaveo u svoj registar, i što bi mnogi želeli da kupe. U Londonu je vladala prava pomama za svetom rečju. Noću je, čak i kad je bio vrlo umoran, puštao u pogon svoje prese i umnožavao jevanđelja i jednostavne tekstove za vernike, na engleskom, čitke i jednostavne. Ovo je bila zemlja rešena da čita za sebe i živi bez sveštenika, i bar mi je zbog toga bilo drago.

Tekstove smo prodavali jeftino, jedva nešto skuplje od nabavne cene, da bismo širili reč božju. Razglasili smo kako smatramo da treba da je prenesemo ljudima, jer smo sada ubeđeni protestanti. Vera nam je bila čvrsta kao da nam život zavisi od nje.

Naravno, život nam i jeste zavisio od nje.

Ja sam radila kao potrkko, pregledala odštampane tekstove, pomagala oko prevoda i oko prese, šila oštrom knjigovezačkom iglom, čitala naopako poslagan tekst na štamparskoj presi. Onih dana kada nisam bila zauzeta u radnji, stajala sam napolju i privlačila kupce. Još uvek

sam nosila dečaku odeću kao i za vreme bekstva, i svako bi pomislio da sam momčić, s nogavicama što vise niz gole listove, bosih stopala u starim cipelama i s nakrivljenom kopicom. Naslanjala sam se na zid naše radnje poput kakvog uličnog derana, upijajući blago englesko sunce i lenjo posmatrajući ulicu. S desne strane nalazila se radnja drugog knjižara, manja i jeftinija od naše. S druge strane bio je izdavač jeftinih knjiga, poema i traktata za lutajuće torbare i prodavce balada, iza njega slikar minijatura i majstor što pravi igračke, a iza njih, crtač i slikar portreta. U toj ulici svi smo radili s hartijom i perom, i otac mi je rekao da treba da budem zahvalna zbog posla od kojeg mi ruke neće ogrubeti. Trebalo je da budem; ali nisam bila.

Ulica je bila uska, još neuglednija od našeg privremenog smeštaja u Parizu. Kuće su se spuštale sve do reke, stisnute i naslonjene jedna uz drugu kao pijanci, prozori su gledali na kaldrmu umesto u nebo, tako da su trake sunčeve svetlosti sekle zemljane zidove poput proreza na rukavu. U ulici je smrdelo kao u štali. Svakog jutra žene su praznile noćne posude i umivaonike kroz prozore, i prosipale prljavi sadržaj vedara na sredinu ulice, u jarak kojim je voda polako oticala, lenjo cureći u prljavu Temzu.

Želela sam da živim na nekom lepšem mestu, nalik na vrt princeze Elizabete pun drveća i cveća, s pogledom na reku. Želela sam da budem nešto više, a ne samo odrpani knjižarev šegrt, prurušena devojčica, žena koja čeka veridbu s nepoznatim čovekom.

Dok sam tako stajala, grejući se na suncu poput mrzovoljne španske mačke, začuh zveket mamuza na kaldrmi i u trenu otvorih četvoro očiju. Ispred mene je stajao mladić, bacajući dugu senku. Bio je raskošno odeven, s visokim šeširom na glavi, ogrtačem na ramenima i tankim srebrnim mačem o boku. Beše to najlepši čovek kojeg sam ikad videla.

Bio je tako zanosan da sam se zablenu u njega kao da je anđeo, tek sišao s neba. Ali iza njega je stajao i drugi čovek.

On je bio nešto stariji, blizu tridesete godine, s bledim licem naučnika i tamnim, duboko usađenim očima. Viđala sam takve ljude i ranije. Bio je jedan od onih koji su zalazili u očevu knjižaru u Aragonu, koji su dolazili kod nas u Parizu i koji će biti mušterije i prijatelji mog oca ovde, u Londonu. Po njegovom povijenom vratu i ramenima videla sam da je učen čovek. Bio je i pisac, uočila sam trajnu mrlju od mastila na trećem prstu desne ruke; a bio je i nešto više od oboje: mislilac, čovek spreman da traga za skrivenim. Bio je opasan: čovek

koji se ne plaši jeresi, ne plaši se pitanja i uvek želi da sazna više; čovek koji traži istinu iza istine.

Poznavala sam jednog jezuitskog sveštenika sličnog njemu. Došao je u radnju mog oca u Španiji i molio ga da mu dâ rukopise, stare rukopise, starije od Biblije, čak starije i od Reči božje. Poznavala sam i jednog jevrejskog naučnika sličnog njemu, i on je dolazio u očevu radnju tražeći zabranjene knjige, ostatke Tore, Zakona. I jezuit i naučnik često su dolazili da kupuju knjige; a jednoga dana su nestali. Ideje su u ovom svetu opasnije od oštrog mača, jer su neke od njih zabranjene, dok druge navode čoveka da se zapita čak i o samom mestu Zemlje, bezbedno smeštene u sredini kosmosa.

Tako su me zanela ova dva muškarca, mladić božanskog izgleda i stariji čovek koji je ličio na sveštenika, da nisam ni pogledala trećeg. Taj treći je bio sav u belom, blistao je poput uglčanog srebra, i jedva sam mogla i da ga pogledam od odbleska sunca na njegovom sjajnom ogrtaču. Pogledavši mu u lice, videla sam samo srebrni sjaj i zatrepkala, ali još uvek nisam mogla dobro da ga sagledam. Tada sam se osvestila i shvatila da, ko god oni bili, sva trojica gledaju u ulaz susedne knjižare.

Bacih hitar pogled na našu radnju i videh da otac u unutrašnjoj prostoriji meša svežu štamparsku boju, i da nije primetio kako sam propustila da privučem kupce. Proklinjući svoju lenjost i glupost, skočih pred njih i rekoh glasno, novostečenim engleskim naglaskom: „Dobar dan, gospodo. Mogu li vam pomoći? Imamo najbolju zbirku zanimljivih i moralnih knjiga u Londonu, najinteresantnije rukopise po najboljim cenama i najfinije crteže izrađene s najvećom veštinom, koja...“

„Tražimo radnju štampara Olivera Grina“, reče mladić.

Kad se pogled njegovih tamnih očiju sreo s mojim, osetih kako sam sva pretrnula, kao da su svi satovi u Londonu odjednom stali, a njihova klatna utihnula. Želela sam da ga zagrlim: takvog, u crvenom raskošnom kaputu, na zimskom suncu, zauvek. Želela sam da pogleda u mene i da me vidi, onakvu kakva jesam; ne musavog uličnog derana, već devojčicu, gotovo mladu ženu. Ali njegov pogled pređe preko mog lica ka radnji, a ja se otreznih i otvorih ulazna vrata pred ovom trojicom.

„Ovo je radnja naučnika i knjigovesca Olivera Grina. Uđite, gospodo“, pozvah ih i doviknuh, okrenuvši se ka zamračenoj sobi: „Oče! Traže te tri plemića!“

Čula sam kako je odgurnuo visoku štamparsku stolicu i izašao, brišući ruke o kecelju, šireći oko sebe miris boje i sveže odštampane hartije. „Dobro došli“, reče on. „Dobro došli obojica.“ Kao i obično, nosio je crno odelo, a manšete su mu bile uprljane mastilom. Na trenutak sam ga videla njihovim očima, pedesetogodišnjaka guste kose posedele od straha, duboko izbornog lica, visokog i većito pogrbljenog zbog sedenja nad knjigama.

On mi glavom dade znak te izvukoh tri stoličice ispod tezge, ali plemići ne sedošu, već su i dalje stajali, osvrćući se.

„Mogu li vam pomoći?“, upita on. Samo sam ja primetila da ih se on plaši, da se plaši sve trojice; lepog mladića koji je skinuo šešir i zabacio tamnu kovrdžavu kosu, skromno obučenog starijeg čoveka i, iza njih, ćutljivog plemića u blistavobeloj odeći.

„Tražimo knjižara Olivera Grina“, reče mladi plemić.

Moj otac klimnu glavom. „Ja sam Oliver Grin“, reče tiho, s jakim španskim naglaskom. „I stojim vam na usluzi. Na svaki način koji je u skladu sa zakonima i običajima ove zemlje...“

„Da, da“, prekide ga mladić oštro. „Čuli smo da ste upravo stigli iz Španije, Olivera Grina.“

Moj otac opet klimnu glavom. „Odista, tek sam stigao u Englesku, ali Španiju smo napustili još pre tri godine, gospodine.“

„Jeste li Englez?“

„Sada sam Englez, ako dozvoljavate“, reče moj otac oprezno.

„Vaše ime? Zvuči vrlo engleski.“

„Ranije sam se prezivao Verde“,* reče on sa sumornim osmehom. „Smatrao sam da će biti jednostavnije ako se u engleskoj budemo zvali Grin.“

„Hrišćanin ste? I štampe hrišćanske verske i filozofske spise?“

Videla sam kako otac guta knedlu čuvši to opasno pitanje, ali je ipak mirno odgovorio: „Svakako, gospodine.“

„A jeste li reformista ili pripadate staroj veri?“, upita mladić, vrlo tiho.

Otac nije znao kakav odgovor žele da čuju, niti šta sve od toga zavisi. Zapravo smo verovatno mi zavisili od njegovog odgovora, te bismo mogli biti spaljeni, ili pogubljeni, kako god da se danas obračunavaju s jereticima u ovoj zemlji, pod mladim kraljem Edvardom.

* Verde (šp.), kao i green (engl.), znači zelen/zeleno. (Prim. prev.)

„Reformista“, reče on oprezno. „Mada sam u Španiji kršten u staroj veri, danas pripadam engleskoj crkvi.“ Načas je začutao. „Slava Bogu“, nastavi on. „Dobar sam sluga kralja Edvarda, i ne želim ništa drugo sem da se bavim svojim zanatom i živim po njegovim zakonima, i idem u crkvu.“

Osećala sam miris njegovog straha oštar poput dima, i uplašila se. Otrla sam obraz nadlanicom, kao da s njega skidam gar od vatre. „Umiri se. Sigurna sam da žele knjige, a ne nas“, rekoh mu brzo i tiho na španskom.

Moj otac klimnu glavom, da pokaže da me je razumeo. Ali mladić je zapazio moju primedbu. „Šta kaže momče?“

„Rekoh da ste učenjaci“, slagala sam na engleskom.

„Uđi unutra, *querida*“, reče mi otac brzo. „Oprostite detetu, gospodo. Žena mi je umrla još pre tri godine a dete je maloumno, radi samo kao vratar.“

„Dete govori istinu“, reče stariji čovek ljubazno. „Nismo došli da vas uznemirimo, i nemate razloga da se plašite. Želimo samo da vidimo vaše knjige. Ja sam naučnik, nisam inkvizitor. Samo sam hteo da vidim vašu biblioteku.“

Oklevala sam na vratima, kad se stariji čovek okrete meni. „Ali zašto reče da nas je trojica?“, upita on.

Moj otac pucnu prstima, dajući mi znak da krenem, ali mladi plemić reče: „Čekajte, pustite dečaka da odgovori. Zašto da ne? Samo nas je dvojica, momče. Koliko ljudi vidiš?“

Pogledala sam u starijeg gospodina pa u zgodnog mladića i shvatala da ih je, zaista, samo dvojica. Onaj treći, čovek u belom koji je blistao poput sjajnog mesinga, nestao je kao da ga nikad nije ni bilo.

„Ugledah i trećeg čoveka iza vas, gospodine“, rekoh onom starijem. „Napolju, na ulici. Izvinite. Više ga nema.“

„Luda je, ali je dobra devojčica“, reče moj otac, dajući mi rukom znak da se sklonim.

„Ne, čekajte“, reče mladić. „Sačekajte malo. Mislio sam da je dečak. Devojčica je? Zašto se oblači kao dečak?“

„I ko je bio treći čovek?“, upita me njegov pratilac.

Moj otac je postajao sve nervozniji pod tom unakrsnom paljbom njihovih pitanja. „Pustite je da ide, gospodo“, reče on, kao da moli za milost. „Ona je samo dete, slaboumna devojčica, još uvek raspamećena zbog majčine smrti. Pokazaću vam svoje knjige, a imam i neke fine rukopise koje biste verovatno želeli da vidite. Mogu da vam ponudim...“

„Zaista želim da ih vidim“, odlučno reče stariji čovek. „Ali bih pre svega želeo da pričam s detetom. Smem li?“

Otac popusti, ne usuđujući se da se suprotstavi tako moćnim ljudima. Stariji me uze za ruku i povede do sredine radnjice. Svetlost što je padala kroz prozor sa olovnom okvirom obasja mi lice, a on me dodirnu ispod brade i okrete mi glavu na jednu, pa na drugu stranu.

„Kako je izgledao taj treći čovek?“, upita on tiho.

„Bio je sav u belom“, izgovorih, jedva mičući usne. „I blistao je.“

„Šta je imao na sebi?“

„Videla sam samo beli ogrtač.“

„A na glavi?“

„Videla sam samo belinu.“

„A lice?“

„Od bleska svetlosti nisam mogla da mu sagledam lice.“

„Šta misliš, dete, kako se on zvao?“

Osetih kako mi reč navire na usne, mada je nisam razumela. „Urijel.“

Ruka kojom me je držao ispod brade ostade sasvim mirna. Gledao me je u lice kao da želi da ga pročita poput jedne od očevih knjiga. „Urijel?“

„Da, gospodine.“

„Jesi li ikad ranije čula to ime?“

„Ne, gospodine.“

„Znaš li ko je Urijel?“

Odmahnuh glavom. „Samo sam pomislila da je to ime onoga ko je došao s vama. Ali nikada ranije nisam čula to ime, pre nego što sam ga maločas izgovorila.“

Mlađi čovek se okrete mom ocu. „Kad kažete da je luda, mislite li da ima vidovnjački dar?“

„Previše brblja“, reče otac tvrdoglavo. „Ništa više. Dobra je devojčica, šaljem je u crkvu svaki božji dan. Ne misli ništa zlo, samo svašta priča. Nije ona kriva. Luda je, ništa drugo.“

„A zašto je oblačite kao dečaka?“, upita on.

Otac slegnu ramenima. „O, gospodo, ovo su teška vremena. Morao sam da je vodim kroz Španiju i Francusku, a zatim i kroz Nizozemsku, bez majke da je zaštititi. Morao sam da je šaljem da mi obavlja poslove. Više mi je odgovaralo da bude obučena kao dečak. Kad odraste, pretpostavljam da će morati da nosi haljine, ali ne znam šta ću tada

s njom. Sa devojkom ću biti izgubljen. Ali s dečakom mogu da se snađem, a on može i da mi pomaže.“

„Ona ima vidovnjački dar“, reče stariji čovek. „Hvala ti bože, došao sam da tražim rukopise, a našao sam devojčicu koja vidi Urijela i zna njegovo sveto ime.“ On se okrete mom ocu. „Poznaj li sveta učenja? Je li čitala nešto sem Biblije, i veronauke? Čita li vaše knjige?“

„Za ime boga, ne“, usrdno reče otac, uverljivo lažući. „Kunem vam se, gospodo, odgajio sam je kao dobru i pokornu devojčicu. Ne zna ništa, uveravam vas. Ništa.“

Stariji čovek odmahnu glavom. „Molim vas“, reče on blago najpre meni, a zatim i ocu, „ne plašite me se. Meni smete verovati. Devojčica ima vidovnjački dar, zar ne?“

„Ne“, reče otac odlučno, u želji da me poštedi. „Ona je obična luda i moj krst. Zadaje mi mnogo briga. Da imam kome, poslao bih je rođacima – zaista bih. Nije vredna vaše pažnje...“

„Smirite se“, reče mladić blago. „Nismo želeli da vas uznemirimo. Ovaj gospodin je Džon Di, moj profesor. Ja sam Robert Dadli. Ne treba da nas se plašite.“

Čuvši njihova imena, moj otac se još više unezveri, i to s razlogom. Zgodni mladić bio je sin najmoćnijeg plemića u zemlji: lorda Džona Dadlija, staraoca samog engleskog kralja. Ako im se naše knjige dopadnu mogli bismo početi da snabdevamo i kralja, učenog kralja, i tada bismo bili obezbeđeni. Ali ako zaključe da su naše knjige buntovničke, bogohulne ili jeretičke, previše slobodoumne, ili da u njima ima previše novih znanja, mogli bismo završiti u zatvoru, biti opet prognani ili čak i pogubljeni.

„Veoma ste ljubazni, gospodine. Da vam donesem knjige u palatu? Ovde je svetlo slabo za čitanje, nema potrebe da se zamarate u mojoj maloj radnji...“

Stariji čovek me još nije pustio. Još me je držao za bradu i gledao u mene.

„Imam biblijska učenja“, nastavi otac brzo. „Neka su vrlo stara, na latinskom i grčkom, i knjige na drugim jezicima. Imam crteže rimskih hramova sa objašnjenjem proporcija, imam kopije matematičkih tabela s brojevima, koje sam dobio, ali ja ih, naravno, ne razumem, imam anatomske crteže iz Grčke...“

Konačno me je čovek po imenu Džon Di pustio. „Smem li da pogledam vašu biblioteku?“

Videla sam da se otac ustručava da mu pokaže svoje police i fioke. Plašio se da bi neke knjige sad, pod novom vlašću, mogle biti zabranjene kao jeretičke. Zнала sam da je uvek krio tajne knjige mudrosti na grčkom i hebrejskom ispod duplog dna u policama. Ali čak i one koje su bile izložene mogle su nam doneti nevolje u ovim smutnim vremenima. „Da vam ih donesem ovamo?“

„Ne, ući ću unutra.“

„Naravno, gospodine“, popusti on. „Biće mi čast.“

Otac povede Džona Dija u unutrašnjost, a mladi plemić, Robert Dadli, sede na stoličicu i ljubopitljivo se zagleda u mene.

„Imaš dvanaest godina?“

„Da, gospodine“, slagah hitro, mada mi je zapravo bilo skoro četrnaest.

„I devojčica si, iako se oblačiš kao dečak.“

„Da, gospodine.“

„Još uvek ti nisu upriličili brak?“

„Ne još, gospodine.“

„Ali je veridba na vidiku?“

„Da, gospodine.“

„A koga ti je otac odabrao?“

„Trebalo da se udam za rođaka s majčine strane kad napunim šesnaest“, odgovorih. „Mada to ne želim naročito.“

„Devojka si“, reče on pomalo podsmešljivo. „Sve mlade devojke kažu da to ne žele.“

Dobacih mu pogled koji je sasvim jasno izražavao moje negodovanje.

„Oho! Jesam li vas uvredio, gospođice dečko?“

„Znam šta želim, gospodine“, rekoh tiho. „Nisam kao sve ostale devojke.“

„Očigledno. Pa, šta želite, gospođice dečko?“

„Ne želim da se udam.“

„A od čega ćeš živeti?“

„Želela bih da imam svoju radnju, i da sama štampam knjige.“

„A misliš li da devojka, čak i lepa devojka u pantalonama, može da se snalazi bez muža?“

„Sigurna sam da bih ja to mogla“, rekoh. „Udovica Vorting ima radnju s druge strane ulice.“

„Udovica je imala muža koji joj je ostavio imovinu, nije morala sama da je stiče.“

„Devojka može i sama da stekne imovinu“, tvrdila sam uporno. „Mislim da bi devojka mogla da upravlja radnjom.“

„A čime bi još mogla da upravlja?“, zadirkirao me je on. „Brod-om? Vojskom? Kraljevstvom?“

„Videćete da žena može da upravlja kraljevstvom, videćete da žena može da upravlja kraljevstvom bolje nego bilo ko na svetu do sada“, odbrusih, i zagledah se u njega. Pokrila sam usta rukom. „Nisam htela to da kažem“, prošaputah. „Znam da žena uvek treba da sluša oca ili muža.“

On se zagleda u mene kao da bi rado čuo još nešto. „Mislite li, gospođice dečko, da ću doživeti da vidim kako žena upravlja kraljevstvom?“

„U Španiji se to već dogodilo“, odgovorih tiho. „Jednom. Kraljica Izabela.“

On klimnu glavom i očuta, kao da nas oboje odvrća od same ivice pogibelji. „Dakle, znaš li put do palate Vajthol, gospođice dečko?“

„Da, gospodine.“

„Onda, kad gospodin Di odabere knjige koje želi da vidi, možeš ih doneti tamo, u moje odaje. U redu?“

Klimnuh glavom.

„Kako tvom ocu ide posao?“, upita on. „Prodaje li mnogo knjiga? Ima li dosta mušterija?“

„Ponešto“, rekoh oprezno. „Ali još je rano da se kaže.“

„Tvoj dar mu, dakle, ne pomaže u poslu?“

Odmahnuh glavom. „To nije dar. Kako on kaže, više liči na ludost.“

„Govoriš čudne stvari? I vidiš nešto što drugi ne vide?“

„Ponekad.“

„A šta si videla kad si pogledala u mene?“

Govorio je vrlo tiho, kao da me navodi da mu odgovorim šapatom. Prešla sam pogledom preko njegovih čizama, jakih nogu, finog kaputa, na meke nabore njegove košulje, njegove putene usne, polusklopljene tamne oči. Smešio mi se kao da zna da mi obrazi, uši, čak i kosa gore kao da me je obasjalo špansko sunce. „Kad sam vas videla, pomislila sam kako vas poznajem.“

„Od pre?“, upita on.

„Iz budućnosti“, odgovorih snebivajući se. „Pomislih kako ću vas upoznati u danima koji dolaze.“

„Nećeš, ako si dečak!“ On se nasmeši sopstvenoj lascivnoj šali. „Pa, u kakvim ćeš me okolnostima upoznati, gospođice dečko? Hoću li biti na visokom položaju? Hoću li upravljati kraljevstvom, dok ti budeš upravljala knjižarom?“

„Zaista, nadam se da ćete biti na visokom položaju“, rekoh kruto. Nisam htela ništa više da kažem; njegovo nežno zadirkivanje neće me navesti da pomislim kako mu se smem poveriti.

„Šta misliš o meni?“, upita on slatkim glasom.

Duboko sam uzdahnula. „Mislim da biste doneli nevolje mladoj ženi koja ne nosi pantalone.“

Na to se glasno nasmejao. „Nadam se da je tako“, reče on. „Ali ja se nikad ne plašim nevolja s devojčkama, plaše me samo njihovi očevi.“

Uzvrtila sam mu osmeh. U načinu kako bi mu oči zaigrale kad se smejao bilo je nečeg zbog čega bih i sama poželela da se nasmešim, i da kažem nešto vrlo duhovito i zrelo, tako da u meni više ne vidi dete, već mladu ženu.

„A da li si ikada prorekla budućnost, i da li ti se proročanstvo ostarilo?“, upita on, odjednom se uozbiljivši.

To pitanje bilo je opasno u zemlji koja je uvek bila na oprezu kad je reč o vešticama. „Nemam nikakve moći“, odgovorih brzo.

„Ali možeš li bez takvih moći da vidiš budućnost? Neki ljudi imaju sveti dar da unapred znaju šta će se dogoditi. Moj prijatelj, gospodin Di, veruje da anđeli bdiju nad ljudima i da nas ponekad mogu upozoriti na greh, baš kao što zvezde mogu otkriti čovekovu sudbinu.“

Na te opasne reči tupo odmahnuh glavom, čvrsto rešena da mu ne odgovorim.

Izgledao je zamišljeno. „Umeš li da plešeš ili da sviraš? Da glumiš u maskerati* i izgovaraš naučeni tekst?“

„Ne naročito dobro“, rekoh uzdržano.

Nasmejao se mojoj odmerenosti. „Pa, videćemo, gospođice dečko. Videćemo šta umeš da radiš.“

Naklonih se kratko, kao dečak, ne rekavši ništa više.

* Maskerata ili maska, muzičko-scenska igra iz XVI i XVII veka; vrsta pozorišne predstave. U početku u ovim predstavama nije bilo teksta, ali se s vremenom javljaju i dijalozi. (Prim. prev.)

Sledećeg dana, noseći paket knjiga i pažljivo smotani rukopis, zaputih se kroz grad, pored Templ bara* i zelenih polja Kovent gardena do palate Vajthol. Bilo je hladno, a kiša me naterala da oborim glavu i natučem kapu na uši. S reke je duvao ledeni vetar koji kao da je dolazio pravo iz Rusije, i pratio me Ulicom Kings do same kapije palate Vajthol.

Nikada pre nisam bila u kraljevskoj palati, i pomislih da ću samo predati knjige stražarima na ulazu, ali kad sam im pokazala poruku koju je našvrljao lord Robert, i koja je u dnu nosila pečat Dadlijevih s medvedom i štapom, oni mi se pokloniše kao da sam princ koji dolazi u svečanu posetu, i dodeliše mi pratnju.

Iza kapije palata se sastojala od niza predivnih dvorišnih zdanja u čijem se središtu nalazio vrh pun jabukovih stabala, senica i klupa. Vojnik koji me je poveo od kapije krenuo je kroz prvi vrt ne dajući mi vremena da zastanem i divim se raskošno obučanim plemićima i damama; umotani u krzna i somot da se zaštite od hladnoće, zabavljali su se na igralištima i travnjacima. Prošavši kroz vrata koja je otvorio još jedan par stražara, zatekli smo novu grupu doteranih ljudi u velikoj odaji, iza koje se nalazila druga, pa još jedna. Moj vodič je prolazio kroz jedna vrata za drugim, sve dok nismo stigli do duge galerije na čijem drugom kraju ugledah Roberta Dadlija, jedinog čoveka kojeg sam u čitavoj palati poznavala, te od olakšanja potrčah ka njemu vičući: „Gospodine!“

Stražar je oklevao, kao da bi mi najradije preprečio put, ali mu Robert Dadli rukom dade znak da se skloni. „Gospođice dečko!“, uzviknu on. Kada je ustao, videla sam ko je s njim. Bio je to mladi kralj, Edvard, petnaestogodišnjak u predivnom plavom somotu, ali vrlo bled i mršaviji od svih dečaka koje sam do tada videla.

Padoh na jedno koleno, čvrsto stežući očeve knjige i pokušavajući da istovremeno skinem kapu, kad lord Robert primeti: „Ovo je devojčica-dečak. Zar ne mislite da bi bila sjajan glumac?“

Ne dižući pogled začuh kraljev glas, jedva čujan od bola: „Vama svašta pada na pamet, Dadli. Zašto bi ona bila glumac?“

„Zbog svog glasa“, reče Dadli. „Ima tako sladak glas i naglasak koji je pomalo španski a pomalo londonski, da bih mogao večno da

* *Temple Bar*, zapadna granica Londona, koja je do 1878. bila označena kamenom kapijom. Ime joj potiče od crkve vitezova templara što se nekada tu nalazila. (Prim. prev.)

je slušam. A drži se kao princeza u prosjačkoj odeći. Zar nije čarobno dete?“

I dalje sam klečala oborene glave, da ne vide moj ushićeni osmeh. Na svoje mršave grudi prigrlila sam reči: „princeza u prosjačkoj odeći“, „sladak glas“, „čarobna“.

Reči mladog kralja vratiše me u stvarnost. „Pa kakvu bi ulogu mogla da igra? Devojčicu, koja glumi dečaka, koji glumi devojku.“* Glas mu pređe u kašalj, koji ga je potresao kao što medved tresse psa.

Dižući pogled, videh Dadlija kako pruža ruku ka dečaku, kao da želi da ga zagrlji. Kralj skloni maramicu s usta i ugledah tamnu mrlju, tamniju od krvi. On je brzo skloni iz vida.

„To nije greh“, reče Dadli utešno. „Ona nije grešnica. Devojčica je sveta luda. Videla je anđela u Ulici Flit. Možete li to da zamislite? Bio sam prisutan, zaista ga je videla.“

Mlađi čovek se odmah okrete meni, lica ozareno od znatiželje. „Vidite anđele?“

I dalje klečeći, ponovo oborih pogled. „Moj otac kaže da sam luda“, rekoh. „Izvinite, Vaša milosti.“

„Ali videli ste anđela u Ulici Flit?“

Klimnuh glavom, i dalje oborenog pogleda. Nisam mogla to da poreknem. „Da, gospodine. Izvinite. Pogrešila sam. Nisam htela nikoga da uvredim...“

„Šta vidiš o meni?“, prekide me on.

Digoh pogled. Svako bi mogao nazreti senku smrti na njegovom licu, po nezdravoj boji kože, podbulim očima i ispijenosti, čak i bez mrlje na maramici i podrhtavanja njegovih usana. Pokušah da slažem, ali protiv svoje volje osetih kako mi reči same naviru. „Vidim kako se otvaraju vrata raja.“

Robert Dadli opet pruži ruku kao da će dotaći dečaka, ali je odmah potom spusti.

* U to vreme u Engleskoj sve pozorišne uloge igrali su isključivo muškarci, a uloge devojaka i žena igrali su dečaci kojima glas još nije mutirao. Budući da je karijera dečaka glumaca zbog toga prirodno bila kratkotrajna, to je jedan od osnovnih razloga zbog kojih u renesansnim engleskim dramama, između ostalog i Šekspirovim, ima malo ženskih uloga, ili često tačno onoliko s koliko je dečaka glumaca određeno pozorište u datom trenutku raspolagalo (u Šekspirovom slučaju, obično tri ili četiri). (Prim. prev.)

Mladi kralj se nije naljutio. Nasmehio se. „Ovo dete govori istinu, dok me svi drugi lažu“, reče on. „Svi vi ostali stalno smišljate nove načine da me obmanete. Ali ova mala...“ On ostade bez daha i nasmeši mi se.

„Vaša milosti, vrata raja otvorena su od vašeg rođenja“, reče mu Dadli blago. „Još kad se vaša majka uznela na nebo. Devojčica je rekla samo to.“ On mi dobaci besan pogled. „Zar ne?“

Mladi kralj mi dade znak rukom. „Ostani na dvoru. Bićeš moja luda.“

„Moram da se vratim ocu, Vaša milosti“, rekoh što sam tiše i poniznije mogla, ne obraćajući pažnju na oštri pogled lorda Roberta. „Danas sam došla samo da donesem knjige lordu Robertu.“

„Bićeš moja luda i nosićeš moju livreju“, naredi mladi čovek. „Roberte, zahvalan sam ti što si je pronašao. Neću to zaboraviti.“

Bila sam otpuštena. Robert Dadli se nakloni i pucnu prstima ka meni, okrete se na peti i izađe iz odaje. Oklevala sam, želeći da odbijem kralja, ali nisam imala izbora sem da mu se poklonim i potrčim za Robertom Dadlijem, koji je krenuo ka izlazu iz ogromne prijemne dvorane, nemarno sklanjajući s puta nekoliko ljudi što su pokušali da ga zadrže, raspitujući se za kraljevo zdravlje. „Ne sada“, rekao je.

Krenuo je dugom galerijom ka dvokrilnim vratima ispred kojih su stajali vojnici s kopljima. Kad smo im se približili, stražari ih otvorili. Dadli je ušao, a ja sam trčkarala za njim poput psića ljubimca što u stopu prati gospodara. Konačno smo stigli do vrata pred kojima su stražari nosili livreju Dadlijevih, i prošli kroz njih.

„Oče“, reče Dadli, spuštajući se na koleno.

Kraj ognjišta u velikoj dvorani sedeo je neki čovek, zagledan u plamen. Okrenuo se i nemarno, s dva prsta, blagosiljao sina. I ja padoh na koleno i ostadoh tako čak i kad je Robert Dadli ustao.

„Kako je kralju od jutros?“

„Gore“, reče Robert kratko. „Gadno kašlje, izbacuje tamnu sluz i guši se. On ne može poživeti, oče.“

„A ovo je devojčica?“

„To je knjižareva kći, kaže da joj je dvanaest godina, ali mislim da je starija, oblači se kao dečak, ali je bez sumnje devojčica. Džon Di kaže da ima vidovnjačkog dara. Odveo sam je kod kralja kako ste mi naredili, a on je zatražio da postane njegova luda. Rekla mu je da vidi kako se pred njim otvaraju vrata raja. To mu se dopalo. Biće njegova luda.“